

PEDAGOGIK MULOQOTDA RASMIY NUTQNING KOMMUNIKATIV
FUNKSIYALARI

Xabibullayeva Shaxlo Doniyor qizi

Turobova Bahora Yigitali qizi

Ismatova Sarvinoz Ortiqboy qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
1-bosqich talabalari*

Ilmir rahbar: Turg'unpo'latov Diyorbek Ro'zmamat o'g'li

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tilshunosligi kafedrası o'qituvchisi*

d.turgunpolatov@cspu.uz

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagogik muloqot jarayonida rasmiy nutqning o'rni hamda uning kommunikativ funksiyalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, rasmiy nutqning informativ, reguliyativ, tarbiyaviy, fatik va baholovchi funksiyalari ochib beriladi. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning tarkibiy modeli ishlab chiqilib, u faoliyatga yo'naltirilganlik, izchillik va tizimlilik tamoyillariga asoslanishi asoslab beriladi. Maqolada talabalar nutqini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va amaliy mashg'ulotlarning o'rni ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: *kommunikativ nutq, pedagogik muloqot, rasmiy nutq, kommunikativ kompetensiya, og'zaki nutq, grammatika, nutq madaniyati, interfaol metodlar, innovatsion o'yinlar*

Аннотация

В данной статье анализируется роль официальной речи в педагогическом общении и её коммуникативные функции с научно-теоретической точки зрения. В частности, раскрываются информативная, регулятивная, воспитательная, фатическая и оценочная функции официальной речи. Кроме того, разработана структурная модель формирования коммуникативной компетенции в высших учебных заведениях, основанная на принципах деятельностного подхода, последовательности и системности. В статье также освещается значение инновационных педагогических технологий, интерактивных методов и практических занятий в развитии речи студентов.

Ключевые слова: *коммуникативная речь, педагогическое общение, официальная речь, коммуникативная компетенция, устная речь, грамматика, культура речи, интерактивные методы, инновационные игры.*

Abstract

This article analyzes the role of formal speech in pedagogical communication and its communicative functions from a scientific and theoretical perspective. In particular, the informative, regulatory, educational, phatic, and evaluative functions of formal speech are revealed. Furthermore, a structural model for the formation of communicative competence in higher education institutions is developed, which is based on the principles of activity orientation, consistency, and systematicity. The article also highlights the importance of innovative pedagogical technologies, interactive methods, and practical training in the development of students' speech.

Keywords: *communicative speech, pedagogical communication, formal speech, communicative competence, oral speech, grammar, speech culture, interactive methods, innovative games.*

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish bosqichida pedagogik muloqotning samaradorligini oshirish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida talabalarni kommunikativ jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda rasmiy nutq o'qituvchi va talaba o'rtasidagi asosiy kommunikativ vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Nutq o'stirish talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi murakkab pedagogik jarayon bo'lib, u psixologik, lingvistik va didaktik asoslar bilan uzviy bog'liqdir. Talabalarning og'zaki nutqni o'zlashtirish jarayoni ularning bilish faoliyati, ijtimoiy tajribasi hamda individual xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Shu sababli pedagogik muloqotda rasmiy nutqning kommunikativ funksiyalarini chuqur o'rganish nazariy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik muloqot jarayonida rasmiy nutq ta'limning mazmunini yetkazish, o'quv faoliyatini tashkil etish va boshqarishning muhim vositasi hisoblanadi. U o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro aloqani tartibga soladi hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Rasmiy nutqning samaradorligi uning kommunikativ funksiyalarining to'g'ri amalga oshirilishiga bevosita bog'liqdir.

Avvalo, rasmiy nutqning informativ funksiyasi pedagogik jarayonning asosini tashkil etadi. Ushbu funksiya orqali o'qituvchi yangi bilimlar, tushunchalar va metodik ko'rsatmalarni talabalarga yetkazadi. Bunda nutqning aniqligi, mantiqiyliigi va izchilligi muhim ahamiyatga ega bo'lib, u talabalarning bilimni samarali o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Rasmiy nutqning regulyativ funksiyasi esa ta'lim jarayonini boshqarish va tartibga solish bilan bog'liqdir. O'qituvchi o'z nutqi orqali talabalarning faoliyatini yo'naltiradi, topshiriqlar beradi va ularning bajarilishini nazorat qiladi. Bu esa dars jarayonining tizimli va samarali tashkil etilishini ta'minlaydi.

Shuningdek, rasmiy nutq tarbiyaviy funksiyani ham bajaradi. O'qituvchining nutq madaniyati, muomala uslubi va etik qoidalariga rioya qilishi talabalarga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi hamda ularda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantiradi. Shu jihatdan pedagogik nutq shaxs tarbiyasining muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Rasmiy nutqning yana bir muhim jihati uning fatik funksiyasi, ya'ni psixologik aloqa o'rnatishdagi o'rni bilan belgilanadi. O'qituvchi va talaba o'rtasida ijobiy psixologik muhit yaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Bu funksiya orqali o'qituvchi talabalarning ruhiy holatini hisobga olib, muloqotni samarali tashkil etadi.

Bundan tashqari, rasmiy nutq baholovchi funksiyani ham bajaradi. Ushbu funksiya orqali talabalar bilim, ko'nikma va malakalari tahlil qilinadi, ularning yutuq va kamchiliklari aniqlanadi hamda tegishli tavsiyalar beriladi.

Oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish maqsadida maxsus model ishlab chiqiladi. Ushbu model quyidagi tarkibiy qismlardan iborat: maqsadni belgilash, tashkiliy-metodologik ta'minot va natijaviy-baholash komponentlari. Mazkur model faoliyatga yo'naltirilganlik, izchillik va tizimlilik tamoyillariga asoslanadi.

Nutqni rivojlantirish metodlari

Oliy ta'limda talabalar nutqini rivojlantirish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

- interfaol o'yinlar
- rolli o'yinlar
- dialogik nutq mashqlari
- tasviriy materiallar asosida hikoya tuzish

Masalan, "Do'kon", "Kimga nima kerak?" kabi didaktik o'yinlar talabalar lug'atini boyitadi va nutqiy faolligini oshiradi.

Shuningdek, tovush madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyatga ega bo'lib, to'g'ri talaffuz, intonatsiya va nutq tempi ustida ishlashni o'z ichiga oladi. Xususan, rolli o'yinlar, dialogik mashqlar, muammoli vaziyatlar asosida suhbatlar tashkil etish talabalar nutqiy faolligini oshiradi. Shu bilan birga, tovush madaniyatini shakllantirish, ya'ni to'g'ri talaffuz, intonatsiya va nutq tempini rivojlantirish ham muhim vazifalardan biridir.

Grammatik ko'nikmalarni shakllantirish ham nutq rivojining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Dastlab sodda gaplar, keyinchalik murakkab sintaktik tuzilmalarni o'zlashtirish orqali talabalar o'z fikrlarini erkin va mantiqiy ifoda etishga erishadilar.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagogik muloqotda rasmiy nutqning kommunikativ funksiyalari ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu funksiyalar orqali nafaqat bilim berish, balki talabalarni tarbiyalash, rivojlantirish va ijtimoiylashtirish amalga oshiriladi.

Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish izchil, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni talab etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish bu jarayon samaradorligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. Pedagogika nazariyasi. – T.: O'qituvchi, 2020.
3. Umumiy psixologiya asoslari. – T.: Fan, 2019.
4. Nutq madaniyati va muloqot asoslari. – T.: Universitet, 2021.
5. Academic Research in Educational Sciences jurnali materiallari.
6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – T.: Innovatsiya, 2022.